

ОШ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИНИН ЖАРЧЫСЫ

ВЕСТНИК ОШКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА

BULLETIN OF OSH STATE UNIVERSITY

ISSN: 1694-7452 e-ISSN: 1694-8610

№2/2024, 254-261

ИСТОРИЯ

УДК:

DOI: [10.52754/16948610_2024_2_24](https://doi.org/10.52754/16948610_2024_2_24)

КОРЕЯНЫН САЯСИЙ МОДЕРНИЗАЦИЯСЫНЫН ӨНУГҮҮ ТАРЫХЫ
ИСТОРИЯ РАЗВИТИЯ КОРЕЙСКОЙ ПОЛИТИЧЕСКОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ
HISTORY OF THE DEVELOPMENT OF KOREAN POLITICAL MODERNIZATION

Акматова Айпери

Акматова Айпери

Akmatova Aiperi

магистрант, Ош мамлекеттик университети

магистрант, Ошский государственный университет

Master's Student, Osh State University

aiperiakmatova18@gmail.com

Султанова Кулсара

Султанова Кулсара

Sultanova Kulsara

ф.и.к., доцент, Ош мамлекеттик университети

ф.и.к., доцент, Ошский государственный университет

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Osh State University

ksultanova@oshsu.kg

КОРЕЯНЫН САЯСИЙ МОДЕРНИЗАЦИЯСЫНЫН ӨНУГҮҮ ТАРЫХЫ

Аннотация

Экинчи дүйнөлүк согуш аяктагандан кийин Түштүк Кореяда пайда болгон саясий модернизациянын башталышынын алгачкы шарттары талданат. Жаңы демократиялык институттарды калыптандырууда оккупациялоочу күчтөр жана АКШнын саясий кеңешчилери түрүндөгү тышкы фактордун мааниси баса белгиленет. Корея Республикасынын конституциялык негизин түзүү. Демократиялык негиздерден чегинүү жана авторитардык системаны калыптандыруу тенденциясы болгон Биринчи Республиканын мезгилиндеги саясий процесстин өнүгүшүнө өзгөчө көңүл бурулат.

Ачкыч сөздөр: модернизация, эшелон, феодал, коомдук-саясий, оңчул жана солчул, оккупация.

ИСТОРИЯ РАЗВИТИЯ КОРЕЙСКОЙ ПОЛИТИЧЕСКОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ

HISTORY OF THE DEVELOPMENT OF KOREAN POLITICAL MODERNIZATION

Аннотация

Анализируются исходные условия начала политической модернизации, сложившиеся в Южной Корее по окончании Второй мировой войны. Подчеркивается значение внешнего фактора в лице оккупационных сил и политических советников США при становлении новых демократических институтов и создании конституционной основы Республики Корея. Особое внимание уделено развитию политического процесса в период Республики, когда наблюдался отход от демократических основ и прослеживалась тенденция к становлению авторитарной системы.

Abstract

The paper examines the initial conditions for the onset of political modernization in South Korea after the Second World War. The author stresses the key role played by external factors such as the US occupation forces and political consultants in building democratic institutions and creating the Constitution of the Republic of Korea. Special attention is given to the development of the political process that accompanied the transition from a democratic regime to an authoritarian form of government during the First Republic.

Ключевые слова: модернизация, эшелон, феодализм, социально-политический, правый и левый, оккупация.

Keywords: modernization, echelon, feudal, socio-political, right and left, occupation.

Киришүү

Түштүк Корея экинчи дүйнөлүк согуш аяктагандан кийин гана глобалдык өзгөрүүлөр башталган модернизациянын үчүнчү эшелонунун өлкөлөрүнүн тобуна кирет. Дүйнөлүк өнүгүүнүн колониялык четинде жайгашкан, 20-кылымдын орто ченинде ал салттуу коом болгон, ошондуктан анын алгачкы этапта модернизациясынын ийгилиги көбүнчө тышкы күчтөрдүн кийлигишүүсү менен аныкталган.

Корея Республикасында жаңы саясий системаны жана демократиялык режимди түзүү процессине тартылган америкалык оккупациялык куралдуу күчтөрдүн фактору.

Модернизациалоонун алгачкы шарттары

Үчүнчү деңгээлдеги өлкөлөрдүн саясий модернизация процессинде борбордук орунду заманбап демократиялык системанын негизги атрибуту катары башкаруунун конституциялык моделин калыптандыруу ээлейт.

Корей коому конституционализм менен тааныш эмес болчу, чыгыш деспотизми Корей жарым аралынын аннексияланышы 1910-жылы Япония империясы, ал убакта конституциялык монархия, жергиликтүү өз алдынча башкаруунун режиминде бир аз өзгөргөн. Бардык суверенитеттик укуктар генерал-губернатордун өкүлү болгон жапон императоруна өткөн. Ал өзүнүн колуна эң жогорку мыйзам чыгаруу, аткаруу жана сот бийлигин топтогон функциялары, куралдуу күчтөрдү, фискалдык жана репрессиялык органдарды көзөмөлдөгөн. Бийликтин ыйгарым укуктарын борборлоштуруу деңгээли түзүлгөн алкакта күчөдү, аскердик полиция колониялык режимдин жарым аралында, башкача айтканда, Корейдин Конституциялык салты бар мамлекеттин карамагына өтүшү авторитаризмдин күчөшү менен белгиленди. Жапон администрациясы тарабынан болуп көрбөгөндөй улуттук эзүү жана өлкөнүн колониялык эксплуатациясы жылдан-жылга күчөдү.

Экинчи дүйнөлүк согуштун аягында Корейдин көз карандысыздыгын калыбына келтирүү СССР жана АКШ аскерлери жарым аралды басып алган шартта болгон өлкөнүн бөлүнүүсүн бекемдөөгө багыт алышты. Натыйжада азыркы Түштүк Корея мамлекетинин чечими боюнча улуттук-боштондук күчтөрдүн жеңиши же көз карандысыздыктын кайтып келиши менен байланышы жок болуп чыкты. Жарым аралдын эки оккупациялык зонага бөлүнүшү улуттун мындан аркы тагдырына белгисиздикти алып келди.

1940-жылдардын ортосунда, жапон колониялык администрациясынын социалдык-экономикалык чөйрөдөгү айрым аракеттерине карабастан, корей коомун трансформациялоо үчүн объективдүү мүмкүнчүлүктөр чектелүү болчу. Салттуу коомго мүнөздүү жана потенциалды чектегендердин аракети сакталды. Белгилүү орус изилдөөчүсү А. Загорский модернизациялык системанын калыптанышына ички тоскоолдуктар болгонун белгилеген.

Өлкөнүн чегинен тышкары, субъективдүү фактордун өнүкпөгөндүгү колониялык бийлик коомдун эң активдүү жана прогрессивдүү ой жүгүртүүчү бөлүгүн сүрүп чыгарды. Чет өлкөдө болсо да, корей элинин өкүлдөрү Батыш дүйнөсүнүн жетишкендиктерине ээ болуп, анын көптөгөн баалуулуктарын кабыл алышты, алардын мекенине кайтып келиши жана трансформацияларга катышуусу бардыгы тышкы факторлордун таасири менен шартталган.

1930-жылдардын башынан бери колониялык жапон администрациясы кескин өзгөрүүлөргө байланыштуу, камсыз кылуу үчүн адамдык жана материалдык ресурстарга болгон Азия-Тынч океан өлкөлөрүнө экспансия Корея экономикасын индустриялаштыруу жана коомду чектелген модернизациялоо боюнча белгилүү чараларды көрдү. Бирок, курс материалдык ресурстар менен байланышкан өнөр жайдын айрым тармактарын өнүктүрүүгө дээрлик корей тилинин агрардык негизине таасир эткен эмес, андан тышкары, айыл чарба секторун колониялык эксплуатациялоо анын астында феодалдык негиз болгон (азык-түлүк күрүчүн милдеттүү түрдө жеткирүү түрүндө), бул айылдагы товардык-акча мамилелеринин өнүгүшүн чектеген.

Бул курстун социалдык-маданий жана саясий натыйжалары Улуттук буржуазиянын мүмкүнчүлүктөрүн жасалма чектөө, өлкөнүн калкынын басымдуу бөлүгүн эксплуатациялоону күчөтүү, улуттук кадыр-баркты кемсинтүү жана зордук-зомбулук менен маданий ассимиляция. Идеологиялык чөйрөдө колониялык коомдун шарттары эки идеялык агымдын өнүгүшүнө гана мүмкүнчүлүк түздү:

- 1) феодалдык мүнөздөгү консервативдик улутчулдук, колонияга чейинки мезгилдеги саясий системанын реформаланган вариантында калыбына келтирүүнү жактаган;
- 2) солчул, социалисттик моделге, багытка кайрылуу.

Ошентип, Корея боштондукка чыкканга чейин анын колониялык, жарым феодалдык коомунда социалдык-экономикалык да, саясий да жетилген эмес, анткени алардын өнүгүшү жапон бийлиги тарабынан Корея экономикасын техникалык жактан кайра куралдандырууга жана индустриялаштырууга кызыкдар болгонуна карабастан токтотулган. Албетте, өлкөнүн ичинде саясий модернизациянын башталышына карата башкаруунун демократиялык системасынын калыптанышы үчүн эч кандай өбөлгөлөр болгон эмес. Колониялык басып алуунун алдындагы Кореядагы Конфуций мамлекетинин тарыхы катуу мамлекеттик структуранын жана жапон бийликтери ийгиликтүү колдонгон өзгөчө коомдук-саясий уюмдун түзүлүшүнө алып келген, бардык башкаруу органдарынын улуттук элементтерин жок кылуу.

Натыйжада 20-кылымдын орто ченинде эл. коомду саясий жактан кайра куруунун программасын алдыга коюуга жана иштеп чыгууга жөнөмдүү саясий ишмерлер болгон эмес. Андан тышкары, улуттук эгемендүүлүктү калыбына келтирүү идеясынын өзү да Конфуций мамлекетин калыбына келтирүү же социалисттик революциянын аткарылышы менен коштолуп, саясий модернизацияга өтүүнү кыйындаткан. Конфуций абсолютизми инсандын жекече демилгесинин өнүгүшүнө тоскоол болгон, ага ылайыктуу саясий маданият жана ой жүгүртүү оппозициялык маанайдын жана альтернативалуу варианттардын мүмкүнчүлүгүн жокко чыгарган. Салттуу коомдогу бийлик үчүн күрөш эч кандай компромисске жол берген жок, диссиденттерди социалдык алкактан тышкары койду. Алар сүйлөшүүлөрдү жүргүзүү жана коомду оптималдуу калыбына келтирүү боюнча биргелешкен аракеттер үчүн өнөктөш катары эмес, аеосуз жок кылууну талап кылган мыйзамсыз көрүнүш катары каралды.

Буга байланыштуу Америкалык саясат таануучу Д. Макдональд мындай деп жазган: 1945-жылга чейин. Батыштын саясий маданиятынын жана философиясынын корейлерге тийгизген таасири чечкиндүү, Конфуцийдин салты таасирдүү бойдон калды, ал Кытайдагыдай олуттуу чабуулга кабылды. Батыштын Кореядагы кызыкчылыктары өтө чектелген жана Батыш идеяларынын кириши Япония тарабынан жарым-жартылай

чыпкаланган. Батыштын ой жүгүртүүсү корейлыктардын эркиндикке умтулуусун колдогондой эле жагымдуу болгон, бирок, улутчул лидерлер, бүт калкты айтпаганда да, башка бирөөлөрдүн Батыштын саясатчы жөнүндөгү түшүнүктөрүн жакшы түшүнүшкөн эмес.

Саясий модернизацияга олуттуу тоскоол болгон Кореяны демократиялаштыруу учун, реалдуу алгылыктуу шарттардын жоктугун тышкы фактору, америкалык оккупациялык күчтөр жана граждандык адистердин жана кеңешчилердин чоң тобу компенсациялоого туура келди. Алар Америка Кошмо Штаттарында узак убакыт бою жашап жана билим алган репатрианттардын арасынан атайын тандалган улуттук кадрлар жана өкүлдөр менен тыгыз кызматташкан.

Тышкы факторлордун ролу демократияга өтүүнү камсыз кылууда.

Өлкөдө демократиянын институционалдык негиздерин калыптандыруу, бул үчүн улуттук мыйзамдык базаны, биринчи кезекте конституцияны түзүү, башкаруунун демократиялык моделине өтүүнү камсыздоо милдети аскер кызматкерлерине жүктөлгөн. АКШнын Кореядагы администрациясы ыраакы Чыгыш өлкөлөрүндө демократиялаштыруу сыяктуу белгилүү болгон, күч менен, жогорудан реформа жолу менен, көзөмөлгө алынган Батыш дүйнөсүнүн өкүлдөрү, тактап айтканда, Япониянын согуштан кийинки конституциялары толугу менен, ал эми Корея Республикасы негизинен АКШдан келген адистер тарабынан иштелип чыккан.

1943-жылдын ноябрынан баштап Кореянын согуштан кийинки түзүлүш маселеси бир нече жолу Гитлерге каршы коалиция боюнча Союздаштардын сүйлөшүүлөрүндө туруп, үстөмдүк кылган корей элинин өзүн-өзү башкарууга даяр эместиги жана эл аралык камкордук комиссиясын түзүү зарылдыгы тууралуу көз караш жана көз карандысыз корей мамлекети тууралуу маселе көтөрүлгөн жок. Ялта жана Потсдам конференциялары 1945-жылы камкордук режими аныкталып, Корей жарым аралында эки оккупациялык секторду түзүү каралган. Ф. Рузвельт кызматтан кеткенден кийин, анын негизги идеясы Кореянын төрт тараптуу катышуусу менен узак мөөнөттүү эл аралык камкордугу жөнүндө АКШ, СССР, Улуу Британия жана Кытай буга чейин 1946-жылдын башында жаңы тарабынан АКШнын президенти Г.Трумэн четке кагылган. Советтик-америкалык мамилелердин жалпы начарлашы, Трумэндин коммунизмди ооздуктоо доктринасы, советтик оккупациялык бийликтин колдоосу астында Түндүк Кореяда социалисттик өзгөрүүлөрдүн башталышы корей маселеси боюнча консенсустун мүмкүн эместигине алып келди.

1947-жылы сентябрда Америкалыктар эл аралык коомчулукка БУУнун атынан кайрылышат, жана СССРге каршы чара катары биргелешкен комиссияга чет элдик аскерлерди Корей жарым аралынын аймагынан толук жана бир убакта чыгаруу сунушун киргизет. Бирок, мындай кадам Түштүк Кореянын жакшы даярдалган жана куралданган Түндүк Кореянын армиясын өзүнө тартып алаары бардык тараптар үчүн айкын болду. АКШнын аскер администрациясы корей эли үчүн америкалык аскерлерди чыгарып кетүү жаңы азаптарга, жарандык согуш коркунучуна алып келет жана демократияга багытталган корей мамлекетин куруу үмүтүн жокко чыгарат деп билдирди. Жада калса Түштүк Американын улутчул Линин сунушу боюнча оккупациялык күчтөрдүн тез арада чыгып кетишин жактаган Ли Сынман өз позициясын өзгөрттү. Алар тарабынан СССРдин сунушу колдоого алынган, бирок

америкалык аскерлердин чыгарылышы Түндүк Корея армиясынын куралсызданышы менен байланыштуу болгон. Дал ушундай жол менен Корей жарым аралынын түштүгүндө америкалык аскерлердин болушун сактап калуу принциби бүгүнкү күнгө чейин күчүндө болгон.

Окуянын андан аркы жүрүшү белгилүү. СССР менен АКШнын бирдей жоопкерчилиги астында корей улутун эки душман мамлекетке бөлүү 1948-жылы 15-август, Сеулда Корея Республикасынын сепаратисттик шайлоолорду өткөрүү жана жарыялоо менен ар кандай коомдук-саясий түзүлүшү менен бекемделген, ал эми 1948-жылы 9-сентябрда Түндүк Кореяда.

Согуш жылдарында жана согуштан кийинки мезгилде Түштүк Кореяга Американын ар тараптуу жардамы жарым аралдын түштүгүндө жашоого жөндөмдүү экономикалык жана саясий системаны түзүүгө мүмкүндүк берди. Америкалыктар жана республиканын жетекчилиги Корея КЭДРдин чабуулуна туруштук бере ала турган жана корей элине өнүгүүнүн альтернативдүү жолун сунуш кыла ала турган туруктуу, күчтүү жана гүлдөп өнүккөн мамлекет курууга кызыкдар болгон. Мындай көз караштар көз карандысыз жана бирдиктүү Корея принцибин жактаган корей улутчулдарынын көптөгөн муундарынын идеалдарынан алыс болгон, бирок алар күчтүү улуттук мамлекетти түзүүгө мүмкүндүк берген.

Саясий модернизациянын баштапкы этабы өтө татаал ички саясий кырдаалда өттү. Биринчиден, 1945-1946-жылдары аскердик башкаруу АКШ азырынча Кореядагы союздаштарын аныктай алган жок. Экинчиден, кошулганга чейин оккупациялык күчтөрдүн өлкөсү (1945-жыл 8-сентябрь) Корей Эл Республикасы деп аталган, мындан тышкары, жергиликтүү бийлик органдары катары элдик комитеттер иштеп келген. Бул патриоттук күчтөрдүн сол канатынын колдоосу астында өттү, сыягы, жаңы республиканын администрациясынын солчул имиджи оккупациялык бийликтерге ылайыкташа алган жок.

Коомдук-саясий агымдардын жана топтордун ар түрдүүлүгү менен 1945-жылдын күзүндө алардын эки тартуу борбору өнүккөн:

- 1) оңчул жана орто либералдык улутчулдардан турган консервативдик багыт;
- 2) радикалдык блок, ал солчул коммунисттик топтордун жана радикалдуу либералдардын ар тараптуу биримдиги болгон.

Консервативдик чөйрөлөр колонияга чейинки Корея мамлекетинин үзгүлтүксүздүгүн сактоо жана салттуу монархияга негизделген көз карандысыз монархияны түзүү жөнүндө айтып жатышкан коомдун негиздери. Радикалдар социалисттик идеянын негизинде Кореянын республикалык келечегин көрүшкөн. Кореянын түштүгүндө республика жарыяланышы жарым аралын жана элдик комитеттерди түзүү солчул күчтөрдүн колдоосу астында ишке ашырылды. Ошентип, америкалыктарда эч кандай тандоо болгон жок: бир жагынан фундаменталисттер, экинчи жагынан коммунисттик чөйрөлөр болгон.

АКШнын көз карашы боюнча, кабыл алынгыс жагдай бар: макулдашуу жок Америкалык тарап жарым аралдын түштүгүн солчул өкмөт көзөмөлдөгөн, улуттук администрациясы катары өзүнүн өзгөчө легитимдүүлүгүн талап кылган. Ата мекендик ишкерлерден, өнөр жайчылардан жана жер ээлеринен турган консервативдик маанайга да, сол умтулууга да бирдей туруштук бере алган жалгыз социалдык күч, колониялык режим менен көп жылдык кызматташуу бузулган. Корея боштондукка чыккандан кийинки алгачкы айларда ага ставка

коюу коомчулуктун нааразычылыгына толгон. АКШнын бийликтери либералдык-консервативдик чөйрөлөр менен кызматташып, аларды узак убакыт бою улуттук-боштондук кыймылдын сүргүндө жашаган бир нече лидерлерин репатриациялоо аркылуу бекемдей башташты. Популярдуу жана белгилүү улуттук лидер керек болчу, ал АКШ администрациясы менен кызматташууга даяр, Ли Сеунгман тандоого туура келди. Ага Сеулга кайтып келип, оккупациялык бийликтерге мүмкүн болушунча ылайыктуу саясий блоку түзүүгө уруксат берилди, бирок Кореяда узак мөөнөттүү эл аралык камкордукту орнотуу чечими аларды саясий каршылаштарга айлантты. Бирок 1945-жылдын сентябрынан тартып Түштүк Кореянын саясий өнүгүүсүнүн вектору америкалык аскерлердин көзөмөлү менен аныкталган.

Солчулдар биринчилерден болуп уюштуруучулук жактан калыптанган: 1945-жылдын августунда Кореянын Коммунисттик партиясынын (Хангу Консандан, КПК) кайра түзүлгөнү жарыяланган. Пак Хён Ёнг жетектеген; 1946-жылы ноябрда Кореянын Элдик партиясы менен бириккен жана жаңы элдик партия Түштүк Кореянын Эмгек партиясын тузду, ал тымызын аракеттенди. Оңчул консервативдүү чөйрөлөр 1945-жылдын күзүндө бир нече саясий бирикмелерди, анын ичинде Кореянын Демократиялык партиясын түзүшкөн. (Хангук минжудан, же Ханминдан, же ДПК), Кореянын Улуттук партиясы (Чосон минджокдан, НПК) ж.б. Ханминдандын жетекчилигине Сингман Линин катышуусу оккупациялык бийлик тарабынан ага карата берилген мамилени алдын ала аныктап, уюм түзүлгөндөн 10 күн өткөндөн кийин, 27-сентябрда каттоодон өткөн. Каттоо учурунда партия 50 миңден ашык кишиден турган жана 1947-жылдын аягында 865 706 адам.

Оңчул күчтөрдү тез арада консолидациялоо зарылдыгы, бир жагынан, ККП менен кызматташкан корей Эл Республикасынын элдик комитеттеринин атынан чыккан солчул топтордун активдүүлүгү менен шартталса, экинчи жагынан АКШнын аскердик администрациясы административдик саясий бийликти акырындык менен Түштүк Корея коомчулугунун өкүлдөрүнүн колуна өткөрүп бере баштайт.

1947-1948-жылдары Кореянын улуттук суверенитети жөнүндөгү маселе боюнча АКШнын позициясы аныкталды. Камкорчулук идеясы Америка Кошмо Штаттары менен союздаш болгон Түштүк Корея мамлекетин түзүүгө жол берди. Анын үстүнө, демократиялык моделди кабыл алууга даяр болгон Япониядан айырмаланып, Түштүк Корея мамлекетинде негизги милдет демократиялаштыруу алдыга коюлган эмес. Өлкөнүн социалдык-экономикалык абалы жана Корей коомунун саясий маданиятынын табияты узак мөөнөттүү башкарылуучу кайра курууларды, демократиялык салттын улуттук алып жүрүүчүсүн калыптандырууну жана активдүү реформалык саясатты талап кылды. Калктын көпчүлүк бөлүгүнүн кайдыгерлигин жана салттуу коомдун саясий маданиятынын консерватизмин эске алганда, 1940-жылдардын экинчи жарымындагы саясий процесс саясатчылардын бийлик үчүн атаандашуусуна айланат. Корей улуту дилеммага туш болду: бир жагынан сол-радикалдуу тоталитардык система же улутчул авторитаризм, же экинчи жагынан өнүгүүнүн орточо-консервациялык модели.

А.Загорскийдин Кореянын түштүгүндөгү дээрлик үч жылга созулган америкалык оккупациялык саясатынын жыйынтыгын чыгаруу менен ал иш жүзүндө эч кандай натыйжа бербегендигин моюнга алуу керек деген башка көз карашы менен айырмаланууну өтүнөбүз.

Колдонулган адабияттар

1. Загорский А.В. биринчи республикалардагы демократия көйгөйлөрү (1948-1961) // Корея Республикасы: азыркы коомдун калыптанышы. М.: ИМЭМО РАН, 1996. Б.36-51.
2. 4. Кореянын тарыхы (байыркы доордон бүгүнкү күнгө чейин). Т. 2. М.: Вост. адабият, 1974. 480 б.
3. Ли Гитхэк. Хангук яданъса= Кореянын оппозициялык партияларынын тарыхы. Сеул: Чончиса, 1992. 320 б. (Корей тили).
4. Загорский А.В. Американын оккупациялык саясатынын туюк чектери // Корея Республикасы: заманбап коомдун калыптанышы. М.: ИМЭМО РАН, 1996. С. 20-35.
5. Камаева, К. К. Вклад Кореи в мировую культуру / К. К. Камаева, Г. Суйунбек Кызы // Вопросы востоковедения. – 2023. – № 1. – С. 64-77. – DOI: 10.52754/16948653_2023_1_8. – EDN: VMFEXD.
6. Мазуров В.М. Корея Республикасы: заманбап саясий өнүгүүнүн көйгөйлөрү жана карама-каршылыктары // Корея кылымдын аягында. М.: IV АКК, 2002. С. 11-50.
7. <https://cyberleninka.ru/article/n/politicheskaya-modernizatsiya-v-respublike-koreya-1945-1987-gg>
8. Американын оккупациялык саясатынын Туюктары / / Корея Республикасы: заманбап коомдун түзүлүшү. М.: ИМЭМО РАН, 1996. Б.20-35.
9. Түштүк Корея- Конституция // ICL Конституция дүйнөсү. Онлайн. - <http://www.uni-wuerzburg.de/law/ks00000.html>. 16 б. 25 октябрь, 1998 жыл.
10. Иргебаев А. Т. Түштүк Кореядагы саясий оппозициялык кыймылдын алгачкы этаптары тууралуу // Жаңы кылымдын босогосунда Россия жана Корея: Илимий материалдар. Кенди. Б.: ИДВ РАН, 1999. Б.63-71.
11. Хан Чхольхо. Чхинми кэхвапха ёнгу = Процесстин Америкачыл мазмунун изилдөө модернизациялоо. Сеул: Корей таануу архиви, 1998. 318 б. (Корей тили).